

Сергій Савчук

Національна академія державного управління при Президентіві України

АНТИТЕРОРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Serhii Savchuk

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

ANTI-TERRORIST ACTIVITIES OF THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION IN THE LIGHT OF CONTEMPORARY CHALLENGES

The article analyzes the main problems of the European security policy in the field of counter-terrorism. The author determines the root causes of terrorism, among which are: a liberal migration policy, a misunderstood paradigm of multiculturalism, the radicalization of politics and society, the lack of coordination of intelligence and law enforcement agencies of EU countries. The author also analyzes the normative-legal provision of anti-terrorist activities of the European countries. It is indicated that the European Council has adopted the following fundamental documents in this area as the "Declaration on combating terrorism" and "Strategic objectives of the European Union in the fight against terrorism". It is noted that in January 2016, the first supranational counter-terrorism body, the European Counter Terrorism Center, was created to coordinate anti-terrorism policy more effectively.

Keywords: international terrorism, national security, counter-terrorism policy, migration policy, multiculturalism.

Останніми роками у Європі значно активізувалася діяльність терористичних організацій. За даними експерта Українського інституту дослідження екстремізму Руслана Старовойтенко, за останні три роки в країнах Європи здійснено понад 500 терактів¹. Особливо критичним виявився 2017 рік, коли внаслідок терористичних актів загинуло більше ніж півсотні осіб. Слід згадати теракт в Іспанії 17 серпня 2017 року на набережній Рамбла-де-Каналет у Барселоні, коли фургон з терористом вїхав у натовп людей, в результаті чого загинуло 15 осіб і понад 100 людей отримали поранення. Які ж головні причини посилення тероризму в Європі. Серед ключових причини скоєння терористичних актів можна виділити: ліберальну міграційну політику, кризу парадигми мультикультуралізму, радикалізацію європейського політичного життя, недостатню координацію діяльності спецслужб та правоохоронців країн ЄС.

Слід зазначити, що це не перша хвиля посилення тероризму в історії Європи. За даними експертів в Західній Європі спостерігалася три хвилі активності терористів. Перша розпочалася 1977 року і досягла свого піку 1979-го (1018 терактів). Саме цього року сталося найбільше терактів в історії регіону. Ірландські республіканці, праві та ліві радикали, сепаратисти широко використовували тероризм у своїй політичній боротьбі. Друга хвиля розпочалася в 1990-х рр. і 1992-го досягла свого піку. Цього року в регіоні було вчинено 768 терактів. Тут так само у більшості випадків тероризм був справою рук політичних груп, сепаратистських організацій, правих та лівих радикалів. Значна кількість атак припадає на третю хвилю активності терористів. Вона почалася 2013 року і триває до цього часу. За цей час в Європі було здійснено понад 500 терористичних атак².

¹ Старовойтенко, Р. (2017) П'ять причин хвилі терактів в Європі. *LB.UA* <https://lb.ua/blog/ruslan_starovoytenko/374981_pyat_prichin_hvili_teraktiv_ievropi.html> (2019, вересень, 10).

² Статистика проти стереотипів. Чому Україна – перша з тероризму в Європі. Електронний ресурс. *Репортер* <<http://report.if.ua/polityka/statystyka-proty-stereotypiv-chomu-ukrayina-persha-z-teroryzmu-v-yevropi/>> (2019, вересень, 10).

Відтак для європейських країн питання посилення боротьби з тероризмом на сьогодні є одним із самих ключових. Активізація цієї діяльності розпочалася з 2004 року, коли у Мадриді терористи підклали вибухівку в чотирьох приміських поїздах. В результаті цієї масштабної атаки було поранено 2050 чоловік, а 191 людина загинула. Цей випадок наочно продемонстрував європейцям, що цілком терористів можуть стати громадяни будь-якої країни ЄС й у будь-який час, тобто загроза тероризму на континенті не лише потенційна, а й цілком реальна.

Внаслідок цих подій Європейська рада прийняла у 2004 році такі документи як «Декларація про боротьбу з тероризмом» та «Стратегічні цілі Європейського союзу у боротьбі проти тероризму (оновлений План дій)», що передбачали активізацію обміну інформацією і тісну співпрацю між розвідувальними структурами країн-членів ЄС, Європолем, Євроюстом, і Радою керівників поліцейських служб країн-членів ЄС, створення відповідної загальноєвропейської інформаційної бази даних, заходи з недопущення фінансування терористичної діяльності та контролю за інформаційними потоками. Крім того, прийнята в ЄС система антитерористичних заходів передбачала:

- впровадження системи EAW– застосування ордеру на арешт, який діє на території усіх країн ЄС;
- узгодження і гармонізацію національних законодавств країн ЄС щодо визначення поняття «тероризм» та мір покарання за терористичні злочини;
- транскордонний і внутрішній моніторинг фінансових операцій по банківським рахункам, які можуть бути використані для підтримки терористичної діяльності;
- впровадження системи візового й прикордонного контролю з обов'язковим використанням біометричних даних;
- введення в дію солідарних зобов'язань членів ЄС надавати, у випадку терористичної атаки, допомогу і підтримку країні, постраждалій країні ЄС (по аналогії з відповідною статтею про солідарну підтримку в Договорі НАТО).

Варто зауважити, що деякі із впроваджених Європейською радою заходів викликають сумніви щодо їхньої ефективності, наприклад, через відсутність методології, неконкретність механізму обміну між країнами ЄС розвідувальною та правовою інформацією, не гарантованість достатнього рівня конфіденційності такого інформаційного обміну, особливо якщо мова йде про фінансову сферу. Крім того, прийняті документи потребували подальшого удосконалення механізму взаємодії у сфері контролю за фінансовими зв'язками між кримінальними і терористами угрупованнями.

Ключову роль у забезпеченні кордонів ЄС від проникнення терористів покликана відігравати система прикордонного контролю, що забезпечує ідентифікацію осіб з використанням біометричних даних. Така глобальна загальноєвропейська система дозволяє виявляти в режимі реального часу підозрюваних у зв'язках з терористами чи кримінальними структурами осіб, відслідковувати їхній рух, та зберігати цю інформацію у відповідній базі даних, доступній поліцейським та антитерористичним службам усіх країн-членів ЄС.

Однією з проблем, вирішенню якої покликані сприяти згадані вище стратегії, є глобальні демографічні, політичні, соціальні та економічні зміни, які інтенсивно відбуваються в країнах ЄС, а саме – стрімке зростання імміграції з третіх країн, особливо – мусульманських, що наприкінці ХХ-початку ХХІ ст. ст. перетворилося на глобальне, а подекуди й близьке до кризового, явище, зміна європейського політичного ландшафту у бік євро-скептицизму та популізму, збільшення розриву у рівнях економічного розвитку європейських країн (їх потенціалів). Внаслідок проникнення на територію країн-членів Європейського Союзу сотень тисяч як легальних, так і нелегальних іммігрантів, зокрема – вимушених переселенців (біженців) з охоплених війнами ісламських країн Середнього і Близького сходу, супроводжується погіршенням криміногенної ситуації, особливо активізації нелегального завезення в ЄС зброї, наркотиків, а також торгівлі людьми. Тяжкі соціальні умови, певна ізоляваність та незвичність нової обстановки для новоприбулих, стали благодатним ґрунтом для поширення в середовищі іммігрантів радикальних ідей та залучення їх представників до терористичної діяльності.

Отже, стрімкого зростання терористичних загроз потребує від країн Євросоюзу відповідного реагування на нові виклики. При цьому підходи до вирішення зазначеної проблеми з одного боку повинні підвищити спроможність та готовність європейських країн протистояти тероризму та гарантувати безпеку своїм громадянам, а з іншого – рахуватись з правами законослужняних іммігрантів, які прибули до Європи з третіх країн цілком легально.

Перешкодою на шляху вирішення цієї глобальної проблеми на рівні Європейського Союзу простим поєднанням зусиль його членів стала сама біполярна структура Євросоюзу: з одного боку ЄС має наднаціональні органи, які наділені повноваженнями у прийнятті рішень, обов'язкових до виконання усіма країнами-членами ЄС, а з іншого – кожна така країна має суверенні права, відстоює національні, політичні й економічні інтереси та захищає свою національну ідентичність. Незбалансований розподіл повноважень між країнами-членами ЄС та інститутами цього міждержавного утворення заважає синхронності прийняття відповідних рішень, а всередині кожної країни спільних рішень у сфері загальноєвропейської антитерористичної боротьби та уніфікації відповідних національних законодавчих норм¹.

До 1970-х років чи не єдиною організацією, яка координувала міжнародні зусилля по боротьбі з тероризмом був Інтерпол (англ. International Criminal Police Organization). Це – міжнародна організація кримінальної поліції, членами якої стали понад 180 держав. Ця організація, однак, не наділена тими ж повноваженнями, що будь-яка національна анти-кримінальна чи анти-терористична структура. Інтерпол лише сприяє обміну інформацією про злочинців та допомагає їх розшуку. Крім Інтерполу, у 1970-х роках почали діяти Бернський та Віденський клуби – міжнародні спеціалізовані групи, що склалися з представників спецслужб 28 держав. Ці клуби виконували роль форуму, на полях якого відбувався обмін думками, досвідом та інформацією між розвідувальними службами. З 2001 року окремо розпочала свою діяльність й створена в США міжнародна Група боротьби з тероризмом (англ. CounterTerrorist Group), яка об'єднала 30 країн і також спеціалізується на обміні досвідом антитерористичної боротьби та інформацією про терористичну діяльність.

В Європі робилися неодноразові спроби організувати співпрацю національних спецслужб, які займаються антитерористичною діяльністю. Так, ще у 1975 році Великобританія і Німеччина створили міждержавну «Групу ТРЕВІ», що можна розшифрувати як «Група по боротьбі з міжнародним тероризмом, радикалізмом, екстремізмом і насильством» (англ. Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence Internationale). Саме ця група й приступила до розробки основних спільних засад антитерористичної боротьби для країн Європи, спираючись на існуючі тоді норми національного і міжнародного права. Крім правотворчої діяльності, група займалася підготовкою рекомендацій щодо вирішення проблем регулювання імміграції до європейських країн, напрацьовувала єдині підходи до візової політики, організації прикордонного контролю, та протидії виготовленню, ввезенню та розповсюдженню в Європі наркотиків і зброї.

Після підписання європейськими країнами у 1985 році Шенгенської угоди щодо скасування низкою європейських країн паспортного й митного контролю та поширення згодом її дії на нові країни-члени ЄС, в Європі утворився величезний безвізовий простір із спільним зовнішнім кордоном. Це зумовило необхідність створення спеціальної (Шенгенської) інформаційної системи для оперативного обміну інформацією про перетин кордону між поліцейськими та імміграційними відомствами країн ЄС, хоча відповідальність за контроль на «своїх» ділянках кордону залишилась на відповідних державах.

Потреба у регулюванні зростаючих імміграційних потоків, інтеграції новоприбулих переселенців (у першу чергу – легальних) в суспільства приймаючих країн, вироблення політики щодо співіснування новоутворених, та нерідко «анклавізованих» громад національних меншин, зумовила створення європейцями у 1986р. «Спеціальної робочої групи з питань імміграції» (англ. Ad Hoc Group on Immigration), а також «Групи із взаємодопомоги» (англ. Mutual Assistance Group) та «Групи координаторів» (англ. Group of Coordinators) з штаб-квартирою в Лондоні.

Наступним кроком європейців, який сприяв співробітництву у сфері боротьби з терористичними рухами стала прийнята державами-членами Ради Європи у 1990 р. Дублінської конвенції, розробленої на основі Женевської конвенції про статус біженців.

Основною метою конвенції були уніфікація вимог національних законодавств щодо надання іноземцям політичного притулку та формування спільного європейського простору із вільним пересуванням людей без внутрішніх кордонів. Засадничі положення конвенції були покладені

¹ Яворська, Г. (2004). Концептуальні засади боротьби з міжнародним тероризмом: специфіка європейського бачення. *Стратегічна панорама*, 3, 25.

в основу, чи були враховані у багатьох національних нормативних документах, у тому числі тих, які регулюють боротьбу з тероризмом.

Опосередковано на формування уніфікованих підходів до антитерористичної діяльності в ЄС вплинуло також створення у 1994 році в рамках Інтерполу «Європейського відділу боротьби з наркотиками» (англ. Europol Drug Unit) із штаб-квартирою в Гаазі та підписання державами ЄС Амстердамського договору у 1997 році, який, з-поміж іншого, регулював співпрацю правоохоронних органів країн-членів ЄС та питання імміграційної політики¹.

Підписаний у 1992 році Договір про утворення Європейського Союзу або «Маастрихтський договір» (англ. Maastricht Treaty) визначав три основних сфери діяльності новоутвореної міжнародної структури (так звані «опори»):

- перша – це основні напрями європейської політики щодо функціонування спільного внутрішнього ринку, валютного та митного союзу;
- друга – це основні напрями спільної зовнішньої політики та політики у сфері безпеки;
- третя – це основні напрями співпраці у сфері юстиції та внутрішньої політики.

Зокрема, в царині співробітництва країн ЄС у сфері юстиції і внутрішньої політики Маастрихтська угода визначала компетенції органів правосуддя та внутрішніх справ в питаннях, що становили спільний, загальноєвропейський інтерес, та накладала на країни-члени ЄС обов'язок співпраці за наступними напрямами діяльності:

- охорона спільних зовнішніх кордонів Євросоюзу;
- реалізація уніфікованої імміграційної політики, у тому числі при наданні притулку біженцям;
- організація візового контролю;
- співробітництво з юридичних питань;
- співпраця правоохоронних органів;
- боротьба з міжнародною злочинністю, незаконним обігом наркотиків, корупцією, тероризмом та ін.

Ведучи мову про Маастрихтський договір, необхідно відзначити, що складовою його «Заключного акту» була «Декларація про поліцейське співробітництво», яка стала основою відповідної «Конвенції», що визначала умови і засади співробітництва поліцейських відомств держав-членів ЄС у сфері боротьби з нелегальною імміграцією, розповсюдженням наркотиків та тероризмом. Потреба у поглибленні співпраці правоохоронних органів країн-членів ЄС у попередженні і профілактиці злочинної діяльності, аналізі умов і причин її виникнення, та ефективній протидії скоєнню особливо тяжких і суспільно-небезпечних злочинів у 1995 році, Радою Європейського Союзу відповідно до положень Маастрихтського договору було затверджено «Конвенцію про створення Європейського поліцейського відомства»² чи «Європейського поліцейського управління» (англ. European Police Office, Europol) або скорочено «Європолу» (англ. Europol) – установи зі статусом офіційного спеціалізованого органу Євросоюзу. Європол збирає, накопичує та узагальнює інформацію щодо скоєних кримінальних злочинів, забезпечує обмін інформацією між країнами-членами ЄС про діяльність міжнародних злочинних організацій, виконує експертизи та забезпечує технічну підтримку діяльності правоохоронних органів країн-членів ЄС, здійснює аналіз оперативних заходів національних правоохоронних органів у сфері боротьби із злочинністю, готує та подає до Ради Європи стратегічні звіти та дослідження щодо злочинної діяльності на теренах ЄС, зокрема формулює актуальні загрози, тощо.

Усі досягнуті після утворення Євросоюзу домовленості про міжнародну поліцейську співпрацю були підтверджені в Амстердамському договорі, ратифікованого країнами-членами ЄС у 1997 році. В цьому договорі були збережені усі раніше узгоджені правові інструменти співпраці правоохоронних органів:

- оперативна взаємодія поліцейських структур при розслідуванні кримінальних злочинів, співпраця та обмін інформацією між правоохоронними органами щодо розслідування діяльності організованої злочинності;

¹ Кофман, Б., Миронов, С., Сафиуллин, Н. (2002). К вопросу о международном сотрудничестве в борьбе с терроризмом. *Антитеррор. Закон и право*, 1, 58.

² EU. Brussels (1995). Convention Based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention). *Official Journal of the European Communities*, 27 Nov, 2-32.

- узгодження та гармонізація національних законодавств щодо суворості покарання учасників організованих злочинних угруповань, терористичних організацій та організаторів наркобізнесу;
- забезпечення вільного руху громадян ЄС та внутрішньої безпеки на території Євросоюзу;
- регламентація порядку перетину іноземцями й громадянами ЄС зовнішніх і внутрішніх кордонів Євросоюзу;
- узгодження та гармонізація національних політик і законодавств у сфері імміграції та надання притулку біженцям;
- адміністративна та правова співпраця в цивільній сфері, спрямована на забезпечення виконання заходів із запобігання тероризму й організованих злочинності, та боротьбі з ними¹.

У розвиток проголошеного Амстердамським договором курсу на формування вільного Європейського простору правопорядку і безпеки, саміт ЄС у Відні в 1998 році прийняв «Віденський план» – спеціальну програму дій, у якій було сформульовано основні принципи загальної концепції Європейського простору – свободи, безпеки й правового захисту. Зокрема, Віденський план покладав на країни-члени ЄС зобов'язання щодо боротьби з тероризмом, нелегальною торгівлею зброєю, незаконним обігом наркотиків, торгівлею людьми, корупцією, злочинами проти дітей тощо.

З метою активізації та підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю, рішенням Ради ЄС у 2000 році було створено новий орган – Євроюст (англ. EUROJUST, The European Union's Judicial Cooperation Unit). Це спеціальне агентство, що співпрацює з національними поліцейськими і судовими органами країн ЄС. Компетенція Євроюсту поширюється на усі види правопорушень чи злочинів, які віднесені й до компетенції Європолу: незаконний обіг наркотиків, тероризм, відмивання грошей, корупція, викрадення та торгівля персональними даними, кібер-злочини тощо. Його завданням є стимуляція та координація поліцейських розслідувань та здійснення правосуддя в країнах-членах ЄС, налагодження між ними співробітництва та надання правової взаємодопомоги.

З огляду на те, що ефективна боротьба з організованою злочинністю і тероризмом неможлива без інформаційного забезпечення й розвідки, у 1999 році Рада ЄС заснувала INTCEN – Розвідувальний і ситуаційний центр Європейського союзу (англ. EU Intelligence and Situation Centre, EU), який став основним органом Європейського союзу, що здійснює зовнішню розвідку, та об'єднує відповідні спецслужби країн-членів ЄС. Головна функція INTCEN – збір та аналіз інформації про діяльність, передусім протиправну, іноземних громадян та організацій. У 2004 році INTCEN було також створено окремий антитерористичний відділ, який спеціалізується на антитерористичній розвідці координує діяльність спецслужб країн-членів ЄС у цій сфері. Попри це, саме міждержавна розвідувальна діяльність залишається в ЄС найбільш слабкою та малоефективною².

Окремо варто зазначити, що реалізація на практиці задекларованої на рівні самітів ЄС консолідованої позиції європейців щодо протидії тероризму стикається з цілою низкою проблем. Зокрема, через різне бачення окремих країн шляхів боротьби з міжнародним тероризмом і злочинністю призводить до того, що, попри спроби координації зусиль у цій сфері, Європейський Союз в цілому не готовий ефективно діяти одноставно. Створені керівними органами ЄС спеціалізовані структури на кшталт Євроюсту, та впроваджені межах ЄС інструменти, на зразок загальноєвропейських ордерів на арешт підозрюваних в тероризмі чи міжнародній злочинній діяльності осіб, бажаного ефекту не дають. Крім того, попри те, що країни-члени ЄС дійшли згоди щодо внесення до національних законодавств єдиної дефініції «тероризм», відповідні зміни вносилися вкрай повільно, а застосування цих нововведень на практиці впродовж тривалого часу стримувалося.

Досвід створення й подальшої діяльності загальноєвропейських установ Європол та Євроюст свідчить про те, що усвідомлення країнами-членами ЄС необхідності тісної співпраці – складний і довготривалий процес, адже спецслужби, правоохоронні органи та правові інститути у кожній країні вкрай неохоче діляться Європолом та Євроюстом інформацією, та не допускають найменшого втручання з їх боку у свою діяльність. Побояючись втрати бодай частки своєї суверенності, деякі

¹ Бекашев, К., Авясов, М. (2005). *Борьба с международным терроризмом. Сборник документов*. Москва, 53.

² Требін, М. (2008). Тероризм: спроба проникнення в сутність. *Людина і політика*, 4, 123.

країни якщо не бойкотують, то принаймні не демонструють зацікавленості у співпраці на загальноєвропейському рівні у вже згаданих структурах – Європолі та Євроюсті, віддаючи перевагу лише двостороннім домовленостям з конкретними партнерськими країнами про співпрацю.

Така позиція шкодить діяльності Євроюсту, та особливо Європолу, який був задуманий європейцями саме як об'єднана загальноєвропейська структура, що мала б однаково ефективно вирішувати для країн з різними економічними можливостями такі проблеми, як збір, глибокий аналіз та обмін великими масивами інформації, необхідної для боротьби з міжнародною злочинністю у різних транскордонних її проявах, таких, як нелегальна міграція, контрабанда зброї, наркотиків, небезпечних хімічних і радіоактивних речовин, а також боротьби з відмиванням коштів, тероризмом, та кібер-злочинами.

У багатьох напрямках діяльність Європолу, попри надані цій структурі повноваження, взагалі не реалізована. Наприклад, через різну відкритість країн-членів ЄС в обміні інформацією, Європол досі не налагодив роботу із створення так званих «терористичних профілів». Після наймасштабнішого в сучасній історії теракту в Нью-Йорку у 2001 році, саміт ЄС в Брюсселі висловив солідарність із США та проголосив курс на об'єднання зусиль усіх демократичних країн на посилення боротьби з тероризмом. У зв'язку з цим на саміті був прийнятий черговий «План дій по боротьбі з тероризмом», який передбачав поглиблення правового та поліцейського співробітництва, створення на міжнародному рівні уніфікованої правової бази антитерористичної діяльності, заходи з протидії фінансуванню терористичних угруповань та підвищення безпеки на авіатранспорті¹.

Саме на полях цього саміту на засіданні Ради міністрів внутрішніх справ європейських країн, а також очільників органів правосуддя, було прийняте рішення щодо розширення мандату Європолу. Одночасно з цим розпочав свою роботу Євроюст та набуло чинності рішення щодо запровадження в ЄС єдиного ордеру на арешт. У згаданий вище «План дій по боротьбі з тероризмом» керівництвом ЄС неодноразово вносились корективи. Зокрема, після терористичної атаки в Мадриді у 2004 році та теракту в Лондоні у 2005 р. країни-члени ЄС прийняли чергову Декларацію та затвердили нову редакцію «Плану дій по боротьбі з тероризмом», який враховував основні недоліки Плану 2001 року та актуалізував задачі антитерористичних структур Євросоюзу. Однак і цей план, які попередній, не зміг бути повністю реалізованим на практиці.

Після терактів у Парижі й Брюсселі у 2015 році уряди європейських країн посилили антитерористичну діяльність, так були створені координаційні інститути по даній тематиці, запроваджені нові антитерористичні норми, зокрема правило Passenger Name Record (PNR), згідно з яким уся інформація про пересування громадян по території ЄС (ім'я та прізвище, дати подорожі, контакти і навіть відомості про платежі) відслідковується спецслужбами і зберігається для подальшої роботи.

Для ефективнішої координації своєї антитерористичної політики в січні 2016 р. було створено перший наднаціональний контртерористичний орган – Європейський центр контртероризму (European Counter Terrorism Centre).

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що попри тривалість процесу поступової інтеграції позицій різних європейських країн щодо боротьби з тероризмом та багаторазові спроби створити ефективні наднаціональні органи для реалізації планів такої боротьби, ця задача виявилася надто складною. Зокрема, на перешкоді створення єдиної міжнародної антитерористичної структури досі стоять вузьконаціональні інтереси й амбіції урядів різних країн, відмінність політичних позицій, юридичних систем, та навіть культурні особливості різних народів. Однак, поступ у цьому напрямі все одно відбувається, хоча й не так швидко, як того вимагає сучасна мінлива політична ситуація у світі. З огляду на те, що насильство, як засіб домогтися певних політичних, економічних, чи військових цілей, не зникає з сучасного арсеналу екстремістів різного гатунку, а теракти стають щоразу більш технологічними, можна спрогнозувати, що зростання терористичної загрози все ж таки змусить світові уряди дійти згоди та створити повноцінну й дієву міжнародну структуру, здатну ефективно протистояти тероризмові.

¹ Яворська, Г. (2004). Концептуальні засади боротьби з міжнародним тероризмом: специфіка європейського бачення. *Стратегічна панорама*, 3, 26.

References:

1. Starovoitenko, R. (2017). *Piat prychyn khvyli teraktiv v Yevropi*. [Five causes of a wave of terrorist attacks in Europe]. *LB.UA* <https://lb.ua/blog/ruslan_starovoytenko/374981_pyat_prichin_hvili_teraktiv_ievropi.html> (2019, September, 10). [in Ukrainian].
2. Reporter (2017). *Statystyka proty stereotypiv. Chomu Ukraina – persha z teroryzmu v Yevropi*. [Why Ukraine is the first terrorist in Europe]. <<http://report.if.ua/polityka/statystyka-proty-stereotypiv-chomu-ukrayina-persha-z-teroryzmu-v-yevropi/>> (2019, September, 10). [in Ukrainian].
3. Iavorska, H. (2004). Kontseptualni zasady borotby z mizhnarodnym teroryzmom: spetsyfika yevropeiskoho bachennia. [Conceptual foundations for the fight against international terrorism: the specificity of the European vision]. *Stratehichna panorama* [Strategic panorama], 3, 25. [in Ukrainian].
4. Kofman, B., Myronov, S., Safyullyn, N. (2002). K voprosu o mezhdunarodnom sotrudnychestve v borbe s teroryzmom. [On the issue of international cooperation in the fight against terrorism]. *Antyterror. Zakon y pravo* [The counter-terror. Law and rights], 1, 58. [in Ukrainian].
5. EU. Brussels (1995). Convention Based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention). *Official Journal of the European Communities*, 27 Nov, 2-32. [in English].
6. Bekiashev, K., Aviasov, M. (2005). *Borba s mezhdunarodnym teroryzmom* [The fight against international terrorism]. Moscow. [in Russian].
7. Trebin, M. (2008). Teroryzm: sproba pronyknennia v sutnist. [Terrorism: An attempt to gain insight]. *Liudyna I polityka* [Human and politic], 4, 123. [in Ukrainian].